

УДК: 349.2:340.13:303.7

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-55-62

Шлапко Тетяна Вікторівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
t.shlapko@uabs.sumdu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-1619-3831

Костенко Анастасія Владиславівна,

студентка III курсу бакалаврату Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
anastasiakostenkomi10t@gmail.com
ORCID ID: 0009-0006-8988-8908

ВИДИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ НОРМ ТРУДОВОГО ПРАВА

Стаття ретельно досліджує різноманітні методи оцінки ефективності норм трудового права, використовуючи як теоретичні підходи, так і практичні приклади. Акцентовано увагу на визначенні основних підходів до оцінки ефективності норм трудового права, які поділяються на перспективну та ретроспективну оцінку, розкриваючи переваги та недоліки кожного підходу.

Зосереджено увагу на класифікації методів на два основні типи: соціальна та юридична ефективність. Ця диференціація дозволяє зрозуміти вплив трудових правових норм на суспільство та юридичну систему. Аргументовано, що зв'язок між соціальною та юридичною ефективністю норм трудового права є ключовим для покращення законодавства, забезпечуючи більш ефективне та справедливе суспільство.

Особлива увага в статті приділяється статистичним методам оцінки норм трудового права, які дозволяють здійснювати аналіз великих обсягів даних, порівнювати різні регіони та періоди часу, а також виявляти взаємозв'язки між різними факторами на ринку праці. Виконано порівняльний аналіз, який надає об'єктивну базу для прийняття рішень у сфері трудового законодавства.

У заключній частині статті зроблено висновок про підтримку застосування статистичних методів як ефективного інструменту для оцінки ефективності норм трудового права. Це дозволяє отримати об'єктивні дані, які допомагають удосконалити законодавство та стратегії управління в цій сфері.

Ключові слова: ефективність норм трудового права, аналіз методів оцінки ефективності норм трудового права, соціальна та юридична ефективність методів оцінки, статистичні методи аналізу, правова статистика, законодавча практика, трудові правовідносини, дослідження видів оцінки ефективності норм трудового права.

Shlapko T., Kostenko A. TYPES OF EFFICIENCY EVALUATION OF LABOR LAW NORMS

The article thoroughly examines various methods of evaluating the effectiveness of labor law norms, using both theoretical approaches and practical examples. Attention is focused on identifying the main approaches to evaluating the effectiveness of labor law norms, which are divided into prospective and retrospective evaluations, revealing the advantages and disadvantages of each approach.

Attention is concentrated on the classification of methods into two main types: social and legal effectiveness. This differentiation allows for an understanding of the impact of labor legal norms on society and the legal system. It is argued that the connection between social and legal effectiveness of labor law norms is crucial for improving legislation, ensuring a more effective and just society.

Particular attention in the article is given to statistical methods for evaluating labor law norms, which allow for the analysis of large volumes of data, comparison of different regions and time periods, and identification of relationships between various factors in the labor market. A comparative analysis is performed, providing an objective basis for decision-making in the field of labor legislation.

In the concluding part of the article, a conclusion is made in support of the application of statistical methods as an effective tool for evaluating the effectiveness of labor law norms. This allows for obtaining objective data that help to improve legislation and management strategies in this field.

Key words: effectiveness of labor law norms, analysis of methods for evaluating the effectiveness of labor law norms, social and legal effectiveness of evaluation methods, statistical analysis methods, legal statistics, legislative practice, labor relations, research on types of evaluation of the effectiveness of labor law norms.

Постановка проблеми. Ефективність норм трудового права ґрунтується на їх здатності забезпечувати справедливе та стабільне регулювання трудових відносин, сприяти соціальному захисту працівників і підтримці ефективної діяльності роботодавців. Це включає як юридичну, так і соціальну ефективність норм, що визначають, наскільки добре законодавство відповідає потребам сучасності.

Проблема аналізу ефективності норм трудового права є актуальною з середини минулого століття. Незважаючи на використання різних підходів для здійснення цього аналізу, наукова думка щодо чіткого визначення ефективності трудових норм залишається неоднозначною.

Види оцінки ефективності трудових норм повинні бути актуальними у відповідності до сьогодення. Це вимагає постійного моніторингу та аналізу впливу трудового законодавства на різні аспекти суспільного життя, включаючи економічні показники, соціальну динаміку та правові відносини. Сучасні підходи до оцінки ефективності повинні враховувати швидкі зміни в економіці, технологічному розвитку та структурі ринку праці. Саме це стає критично важливим для формування гнучкого та адаптивного законодавства, яке відповідає новим викликам та реаліям.

Актуальність даної теми полягає в тому, що правильна класифікація ефективності норм трудового права дозволяє законодавцям удосконалювати правотворчу та правозастосовну діяльність для досягнення максимальної ефективності трудових норм як у юридичному, так і у соціальному розумінні. Тільки такий симбіоз дозволить говорити про досягнення найвищої ефективності трудових норм зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останні дослідження та публікації на тему ефективності норм трудового права вказують на постійний інтерес до цієї проблематики серед науковців і практиків.

Зокрема, праця Л.Ф.Купіної «Теоретичні підходи до класифікації ефективності норм трудового права» відображають широкий спектр підходів та методів до визначення ефективності правового регулювання у сфері праці [4, с. 8].

Дослідження Л.О.Макаренка та С.В.Вишневецької підкреслюють важливість розуміння соціальних норм як складової культурної системи та їх вплив на ефективність правового регулювання [5, с. 305; 6, с. 198].

А.В.Старостюк, П.М.Рабінович та О.М.Мельник розглядають питання взаємозв'язку між соціальною та юридичною ефективністю правового регулювання. Вони підкреслюють необхідність комплексного аналізу всіх факторів, що впливають на результативність правового регулювання у сфері трудових відносин [8, с. 137; 9, с. 174; 10, с. 11].

Зазначені дослідження свідчать про постійний пошук оптимальних підходів до оцінки ефективності норм трудового права та прагнення зробити правове регулювання більш результативним і відповідним сучасним викликам у сфері праці.

Метою статті є всебічний аналіз методів оцінки ефективності норм трудового права з акцентом на важливість класифікації та визначення ролі юридичної та соціальної ефективності у контексті застосування норм, а також обґрунтування необхідності використання статистичних методів як основного інструменту для забезпечення об'єктивності та повноти оцінки ефективності норм трудового права та адаптації його до сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка ефективності норм трудового права може бути диференційована за різними критеріями, що дозволяє здійснювати детальну класифікацію. Відповідно до структурованої аналітичної моделі, застосовуваної у правовій методології, оцінка ефективності норм трудового права проводиться з урахуванням як стадії розробки, так і етапу їх практичного застосування, що передбачає аналіз перед та після впровадження законодавчих актів у силу. Перспективна оцінка здійснюється перед прийняттям формальних законодавчих рішень з метою кращого розуміння можливих або потенційних впливів закону, що планується прийняти. Вона може бути корисною для вибору відповідних інструментів для вирішення конкретної законодавчої проблеми [1, с. 58].

Ретроспективна оцінка проводиться після прийняття закону, в ході його застосування або, в окремих випадках, навіть після завершення періоду дії правових норм. Мета ретроспективної оцінки полягає в тому, щоб визначити наслідки, що відбуваються після введення в силу закону і передбачити реальний вплив законодавчих дій. Ця класифікація є важливою, оскільки інструменти, методи і технології, які використовуються для оцінки впливу, можуть відрізнитися в залежності від типу оцінки. Перспективна оцінка, спрямована на оцінку можливого впливу прийняття закону, використовує інші методи, ніж ретроспективна оцінка [2, с. 221].

Необхідно звернути увагу на те, що О. В. Зайчук та Н. М. Оніщенко визначають класифікацію норм права як розділ на окремі види за певними суттєвими ознаками, що визначають роль кожного різновиду норм у регулюванні суспільних відносин. Правильна класифікація норм права дозволяє з'ясувати шляхи удосконалення правотворчої та правозастосовної практики для підвищення її ефективності [3].

Ефективність правової норми полягає у співвідношенні між цілями, визначеними законодавцем при формулюванні норми, та результатами, досягнутими завдяки її реалізації. Оскільки на процес реалізації норми впливають об'єктивні та суб'єктивні чинники, ефективність може мати різні ознаки, що дозволяє розрізняти різні результати дії норми права.

Правова норма має дві основні цілі: соціальні та юридичні. Юридичні цілі досягаються, коли повною мірою забезпечено реалізацію норми та врегульовано суспільні відносини, для яких вона призначена. Соціальні цілі досягаються, коли забезпечуються соціальні інтереси суб'єктів та встановлюється або зберігається соціальний порядок.

Розрізнення ефективності на соціальну та юридичну допомагає усвідомити, який вид ефективності

був досягнутий та які заходи ще потрібно прийняти. Наприклад, юридична ефективність норм трудового права досягається, коли роботодавець дотримується вимог законодавства і гарантує заробітну плату на рівні, встановленому законом [4, с. 8].

З огляду на те, який рівень мінімальної заробітної плати встановлюється в державі останніми роками, неможливо стверджувати, що норми трудового законодавства досягають соціальної ефективності. Встановлення роботодавцем зарплати на рівні мінімальної не стимулює працівників у сучасних умовах, а навпаки, призводить до соціальної напруженості та нестабільності на ринку праці.

У стабільному суспільстві система соціальних норм забезпечує суспільний порядок та умови для врегулювання соціальних конфліктів, саме так висловлюється у своєму дослідженні Л. О. Макаренко. В оцінці ефективності правових норм важливо враховувати, які інструменти та методи сприяють досягненню цілей, а які утруднюють цей процес. Таким чином, ефективність правових норм може бути розділена на юридичну та соціальну, залежно від результатів їх застосування та впливу на суспільство [5, с. 305].

С. В. Вишневецька робить висновок, що ефективність норм трудового права означає відповідність цілей закону засобам, які використовуються для їх досягнення. Для оптимального врегулювання трудових правовідносин важливо знайти засоби досягнення цілей норм трудового права, які сприятимуть підвищенню соціально-економічної та юридичної складових ефективності [6, с. 198].

У своїх дослідженнях Ю. І. Матвеева наголошує на тому, що проблема соціальної ефективності законодавства прямо пов'язана з соціальним прогресом суспільства. Право виконує свої завдання, захищаючи та стимулюючи соціальні відносини, які сприяють прогресу. Взаємозв'язок права та соціального прогресу має важливі особливості, проте їх не завжди брали до уваги, що вказує на необхідність удосконалення практики [7, с. 33].

Також слід зазначити, що А. В. Старостюк пов'язує соціальну та юридичну ефективність норм права з процесом їх застосування. Вона зауважує, що поліпшення правозастосовної діяльності підвищує юридичну ефективність, тоді як соціальна ефективність може бути недостатньою або навіть недосяжною [8, с. 101].

У своїх дослідженнях П. М. Рабінович класифікує види ефективності норм права на загальносоціальну та юридичну залежно від загальносоціальних та юридичних умов. Він підкреслює, що для повного розуміння ефективності правового регулювання потрібно аналізувати всі цілі та передумови, що сприяють їх досягненню [9, с. 172–174].

Розгляд взаємозв'язку між соціальними умовами та юридичною ефективністю правового регулювання пропонує О. М. Мельник. Вона стверджує, що ефективність правової норми оцінюється через її вплив на поведінку людей та систему соціальних чинників [10, с. 11].

Дослідження, проведені А. В. Старостюк, П. М. Рабіновичем і О. М. Мельник, висвітлюють значення зв'язку між соціальною та юридичною ефективністю норм права, що свідчить про необхідність подальшого удосконалення законодавчої бази. Врахування сукупності передумов, закономірностей та вдалих вибір мети при розробці законодавчого акту є ключовим для досягнення позитивних соціальних результатів внаслідок їхнього застосування.

Таким чином, дослідники роблять акцент на взаємозв'язку між соціальною та юридичною ефективністю норм права, що відображається у їх класифікації та аналізі впливу на суспільство.

Ефективність визначається як характеристика певного об'єкта чи процесу, яка відображає його користь для суспільства, продуктивність та інші позитивні якості. Традиційне розуміння ефективності, що пов'язане виключно з позитивним результатом, може бути обмеженим, оскільки ефект може мати й зворотну силу. Це означає, що діяльність може мати позитивний вплив навіть у випадках, коли прямого позитивного результату немає [11, с. 73].

У сфері права ефективність правових норм визначається через співвідношення фактичних результатів їх застосування з поставленими соціальними цілями та завданнями, які вони покликані досягати. Постійний пошук ефективних норм права вказує на активність законодавчих органів, але одночасно відображає відсутність стабільної державної політики, що може призвести до безперервного реформування всіх сфер економіки. Забезпечення бажаної поведінки за допомогою правових норм не завжди гарантує досягнення більш віддалених соціальних цілей, які переслідує законодавець. Таким чином, ефективність правових норм характеризується відповідністю поведінки адресатів тим вимогам, які встановлені нормою. Така ефективність є юридичною і тісно пов'язана з соціальною ефективністю правових норм, яка визначається не лише самою правомірною поведінкою, а й більш віддаленими соціальними цілями. Визначення соціальної ефективності є вирішальним у практичному застосуванні правових норм [12, с. 25].

У практиці правозастосовної діяльності часто відбувається, що суб'єкти не мають можливості докладно ознайомитися з усіма аспектами правового регулювання та діють інтуїтивно, керуючись загальноприйнятими нормами суспільства для досягнення потрібного їм результату. Тут виявляються очевидні переваги соціальної ефективності правових норм.

Соціальна ефективність правових норм відіграє ключову роль, оскільки вона оцінюється через ступінь досягнення соціальних цілей, закладених у правове регулювання суспільних відносин. Ці цілі відображаються у формуванні та функціонуванні правових норм і є основоположними для їхнього створення. Хоча спектр соціальних цілей, що регулюються правовими нормами, є надзвичайно широким, та їх вичерпний перелік складно визначити через різноманітність і динамічність суспільних потреб, але ми

можемо перерахувати їх базовий перелік.

Соціальні цілі, що регулюються правовими нормами, включають забезпечення справедливості у трудових відносинах через захист від дискримінації та гарантію рівних прав для всіх працівників, підтримання соціальної стабільності шляхом забезпечення дотримання трудових норм і захисту прав працівників та роботодавців, сприяння економічній ефективності через регулювання ринку праці та створення умов для стабільного функціонування роботодавців як юридичних, так і фізичних осіб, забезпечення соціального захисту, включаючи належні умови праці, захист здоров'я та безпеки працівників, а також підтримку найуразливіших груп населення. До цього переліку належить і сприяння розвитку особистості та професійному зростанню через доступ до навчання та розвиток навичок, підтримку соціальної згуртованості і гармонійних відносин у робочому колективі, що включає запобігання конфліктам та сприяння співпраці між працівниками.

При оцінці ефективності законів важливо враховувати, що їх переваги та недоліки визначаються сукупністю включених у них правових норм. Так, навіть закон, який може містити окремі дієві норми, загалом може бути не дуже ефективним. Наприклад, Кодекс законів про працю Української Радянської Соціалістичної Республіки, затверджений у 1922 році та підданий численним переглядам і редакціям у подальші роки, хоча й продемонстрував своє тривале застосування, загалом не був достатньо ефективним. Так, досить ґрунтовною є думка О. М. Олійника про те, що у Кодексі законів про працю УРСР 1922 року більшість норм трудового законодавства автоматично адаптувалися до загальносоюзних вимог. Процес кодифікації був спрямований на відповідність системі, що негативно позначилося на якості цих правових норм [13, с. 81].

Тобто такий підхід знижував ефективність трудового законодавства, не враховуючи специфічні потреби та особливості місцевих умов, що призводило до формального характеру багатьох положень і обмежувало їх практичну застосовність. У результаті законодавство втрачало свою гнучкість та здатність адекватно реагувати на локальні виклики, що ускладнювало його застосування на практиці й знижувало рівень захисту трудових прав працівників. Тому важливо враховувати, що кодифікація трудового законодавства повинна базуватися на реальних соціально-економічних умовах та враховувати специфіку регіону, щоб забезпечити ефективність та дієвість правових норм.

Важливим є правильний вибір мети при розробці закону, оскільки вона визначає зміст закону та його потенційний вплив на суспільство. Недостатньо чітко визначена мета може призвести до непрогнозованих наслідків при реалізації закону.

Також варто розглянути одні з найбільш вдалих методів соціологічних досліджень для оцінки ефективності дії правових норм у сфері трудового права. Про них доволі розлого і влучно нагадує М.М.Чорногор, як зазначила Л. Ф. Купіна у одній зі своїх робіт [14, с. 2].

Для оцінки ефективності дії правових норм у цілому можна використати різноманітні методи соціологічних досліджень, які також можуть застосовуватися для визначення ефективності норм трудового права. Далі розглянемо їх детальніше.

Опитування громадської думки включає інтерв'ю та анкетування різних категорій осіб, чії права та інтереси регулюються досліджуваною нормою. Наприклад, для оцінки ефективності нового закону про робочий час можуть бути проведені опитування працівників різних галузей, щоб зібрати їхні думки та досвід щодо змін у їхній роботі. Цей метод дозволяє зібрати широкий спектр думок і досвіду, що робить його цінним для узагальнення даних. Однак результати можуть бути викривленими або неоднорідними через суб'єктивний погляд респондентів, що знижує їх надійність [15, с. 42].

Опитування експертів передбачає підбір та опитування спеціалістів, які можуть надати компетентні думки з питань, що цікавлять дослідників. Наприклад, для оцінки впливу змін у законодавстві про зайнятість можуть бути опитані керівники кадрових служб, юристи та економісти. Перевагою цього методу є висока якість отриманої інформації завдяки знанням та досвіду експертів. Недоліком є потенційна суб'єктивність відповідей, яка може залежати від особистих уподобань та обмеженої точки зору експертів.

Створення фокус-групи включає обговорення проблеми в невеликій групі людей, які є рядовими учасниками регульованих суспільних відносин. Наприклад, для оцінки нових правил безпеки на робочому місці можуть бути зібрані групи працівників з різних відділів підприємства для обговорення їх досвіду та вражень від змін. Перевагою цього методу є можливість глибокого обговорення і формування узгодженої позиції. Проте, фокус-групи можуть бути обмежені через домінування думки деяких учасників і обмежену репрезентативність вибірки [16, с. 4].

Включене спостереження передбачає активну участь дослідника у досліджуваному колі відносин, зокрема, шляхом прийняття на роботу до роботодавця, де діє досліджувана норма. Наприклад, дослідник може працювати на підприємстві для вивчення впливу нових нормативних актів щодо умов праці. Цей метод дозволяє отримати безпосередній досвід та глибоке розуміння контексту, але може бути спотвореним через вплив дослідника на учасників або зворотний вплив на самого дослідника.

Розглянувши переваги та недоліки попередніх методів, можна зрозуміти, що статистичні методи дослідження та кібернетичні підходи мають потенціал для забезпечення більш точної та повної оцінки ефективності норм трудового права.

Статистичні методи – це засоби збору, аналізу та інтерпретації даних, що базуються на

математичних і статистичних принципах. Сутність їх полягає у використанні статистичних технік для вивчення різноманітних явищ та процесів на основі великої кількості даних, які можуть бути зібрані з різних джерел. Одним з основних способів використання статистичних методів для оцінки ефективності норм трудового права є аналіз великих обсягів даних, які стосуються різних аспектів праці та зайнятості. Цей аналіз може включати в себе оцінку змін у рівні зайнятості, заробітній платі, умовах праці та інших показниках, що відображають стан ринку праці [17, с. 35].

Крім того, статистичні методи дозволяють проводити порівняльний аналіз різних регіонів, галузей економіки чи періодів часу з метою виявлення закономірностей та трендів. Це дозволяє оцінити ефективність застосування певних норм трудового права в різних умовах та в різні періоди.

Також варто додати, що статистичні методи можуть бути використані для виявлення взаємозв'язків між різними факторами та явищами на ринку праці. Наприклад, за допомогою методу кореляції можна встановити зв'язок між рівнем безробіття та ефективністю певних норм трудового законодавства.

Статистичні методи дозволяють проводити прогнозування розвитку ситуації на ринку праці на основі аналізу минулих даних та врахування різних сценаріїв розвитку подій.

Похідним від нього є статистичне спостереження. Воно є одним із найважливіших методів для збору та аналізу даних в соціальних науках, включаючи сферу правової статистики. У контексті оцінки ефективності норм трудового права, різні види статистичного спостереження виявляються інструментальними для збору об'єктивної та обґрунтованої інформації.

Перш за все, поточне статистичне спостереження, як суттєвий компонент, використовується для систематичного реєстрування різних фактів, таких як народження, шлюби, смерті, злочини тощо. Цей метод забезпечує можливість аналізу динаміки явищ та подій в часі, що є необхідним для розуміння ефективності конкретних норм трудового законодавства.

Другим важливим видом є періодичне статистичне спостереження, яке передбачає реєстрацію даних через визначені проміжки часу. Наприклад, переписи населення, які проводяться регулярно за встановленою програмою, надають можливість оцінити демографічні зміни в суспільстві та їх взаємозв'язок із нормами трудового законодавства.

Можна виділити аналіз вікової структури населення, здійснюваний на основі даних переписів, що дозволяє визначити зміни, такі як зростання частки осіб пенсійного віку, що може вказувати на необхідність реформування пенсійної системи та норм, які регулюють зайнятість працівників похилого віку. Не менш важливим є визначення рівня зайнятості та безробіття у різних демографічних групах, зокрема за віком, статтю, освітою тощо, що може виявити потребу в коригуванні трудового законодавства для забезпечення рівних можливостей працевлаштування для всіх груп населення. Також до цього можна віднести міграційні процеси, які відслідковуються за допомогою даних переписів, впливають на розробку законодавства щодо умов праці для мігрантів та стимулювання працевлаштування в регіонах з високим відтоком робочої сили. Окрім того, аналіз рівня народжуваності та смертності надає можливість оцінити тенденції, що можуть впливати на тривалість декретних відпусток, гнучкі робочі графіки для батьків та інші соціальні гарантії. Статистичне спостереження дає можливість вивчення освітнього рівня населення за допомогою переписів, дозволяє визначити потреби у професійній підготовці та перепідготовці працівників, а також адаптувати норми трудового права для сприяння підвищенню кваліфікації.

Третім типом є одноразове статистичне спостереження, що проводиться при необхідності збору даних для вивчення конкретного явища чи процесу, що не включений до системи поточного моніторингу. Наприклад, дослідження впливу нових норм трудового права на динаміку зайнятості може вимагати проведення спеціального одноразового спостереження [18, с. 7].

Окрім цього, розрізняються два типи статистичного спостереження за повнотою охоплення одиниць досліджуваної сукупності: суцільне та несучільне. Суцільне спостереження вимагає повного обліку всіх одиниць сукупності, що може бути вартісним і складним процесом. Несучільне спостереження, у свою чергу, передбачає реєстрацію лише частини досліджуваної сукупності, що може бути здійснене через вибіркові методи [19].

Статистичні методи можуть бути корисним інструментом для оцінки ефективності норм трудового права. Шляхом збору, аналізу та інтерпретації кількісних даних про різні аспекти праці та трудових відносин, такі як зайнятість, умови праці, заробітна плата та безробіття, можна отримати цінні відомості про ефективність законодавства.

Наприклад, статистичний аналіз може допомогти виявити тенденції у сфері зайнятості та безробіття, а також визначити, які конкретні норми права сприяють стабільності ринку праці. Крім того, шляхом порівняння даних до та після введення нових норм можна оцінити їхній вплив на умови праці та життя працівників [20, с. 6].

Такий підхід дозволяє уряду та законодавцю розробляти та вдосконалювати політику у сфері трудового права на основі об'єктивних даних та результатів аналізу. Також статистичні методи можуть виявити недоліки або проблеми у діючому законодавстві, що потребують уваги та виправлення.

Висновки. Проведений аналіз методів оцінки ефективності норм трудового права вказує на їхню спрямованість на визначення відповідності реальних результатів застосування цих норм поставленим перед ними соціальним та юридичним цілям. Диференціація методів на перспективні та ретроспективні дозволяє

аналізувати норми як до, так і після їх формального введення в дію. Незважаючи на те, що класифікація ефективності норм трудового права на соціальну та юридичну спрощує розуміння їхніх результатів, важливим є різноманіття методів оцінки, яке відіграє значну роль у удосконаленні правотворчої та правозастосовчої практики.

Оцінка ефективності дії норм трудового права вимагає застосування різноманітних методів соціологічних досліджень, включаючи опитування, створення фокус-груп та аналіз експертних висновків. Статистичні методи, зокрема, дозволяють отримати об'єктивні дані для прийняття обґрунтованих рішень при визначенні ефективності норм та їх можливій модернізації у сфері трудового законодавства, а їх розширене використання може сприяти подальшому вдосконаленню законодавства та політики у цій сфері, забезпечуючи більш об'єктивне та комплексне оцінювання.

Статистичні методи грають ключову роль у вивченні ефективності норм трудового права. Вони забезпечують об'єктивні дані, розгорнутий аналіз та виявлення взаємозв'язків між різними факторами на ринку праці. Завдяки цьому статистичні методи не лише допомагають оцінити ефективність конкретних норм, а й сприяють розробці стратегій управління та поліпшенню законодавства в сфері трудового права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Рибак Н. В. Класифікація критеріїв оцінювання ефективності трудового законодавства. *Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє*. Харків, 2020. С. 58–60. URL: https://library.pps-pro/index.php/ndippsn_20201210/article/view/rybak/424.
2. Купіна Л. Ф. Види оцінки ефективності норм трудового права. *Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення*: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю кафедри трудового та господарського права Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Харків, 3 листопада 2017 р.); за заг. ред. К. Ю. Мельника. Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2017. С. 221–223. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/1819>.
3. Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчук. Київ, 2008 р. 688 с.
4. Купіна Л. Ф. Теоретичні підходи до класифікації ефективності норм трудового права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019 р. № 38. С. 7–10. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc38/3.pdf>.
5. Макаренко Л. О. Соціальні норми як нормативна система культури. *Ефективність норм права*: збірник наукових праць VII Міжнародної науково-практичної конференції, 17 листопада 2016 р. Київ, 2016. С. 303–306. URL: <http://idpnan.org.ua/files/-1-efektivnist-norm-prava.pdf>.
6. Вишновецька С. В. Ефективність норм трудового права. *Ефективність норм права*: збірник наукових праць VII Міжнародної науково-практичної конференції, 17 листопада 2016 р. Київ, 2016. С. 196–199. URL: <http://idpnan.org.ua/files/-1-efektivnist-norm-prava.pdf>.
7. Матвеева Ю. І. Соціальна ефективність правових норм. *Наукові записки. Том 53. Юридичні науки*, 2006. С. 31–35. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149247639.pdf>.
8. Старостюк А. В. Застосування норм права: навчальний посібник. Ірпінь, 2007. 137 с.
9. Рабінович П. М. Основи загальної теорії держави і права: навчальний посібник. Львів, 2007. 192 с. URL: https://lvivpravo.at.ua/_ld/3/312_-2007-_-2.pdf.
10. Мельник О. М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2004. 19 с. URL: <https://mydisser.com/files/78882653.doc>.
11. Афанасьєва М. Телеологічний та технологічний критерій ефективності виборчого законодавства. *Вісник ЦВК*. 2010. № 2 (19). С. 72–76. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a4758569-311f-4ae8-a0dc-1c8781ce4cf0/content>.
12. Купіна Л. Ф. Ефективність норм трудового права: генеза та сучасні підходи до розуміння. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. Том 2. С. 24–27. URL: http://lsej.org.ua/3-2_2020/8.pdf.
13. Олійник О. М. Порівняльний аналіз Кодекса законів про працю 1922 Р. УСРР ТА РСФРР. *Збірник наукових праць. Серія «Історія та географія»* / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Вип. 40. Харків, 2011. С. 76–82. URL: https://www.researchgate.net/publication/350874454_Porivnialnij_analiz_kodeksa_zakoniv_pro_pracu_1922_r_USRR_ta_RSFR.
14. Купіна Л. Ф. Методи визначення ефективності норм трудового права. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1 / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 483–487. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8a569ea8-d85e-403b-9656-4be045682ffd/content>.
15. Методика соціологічних досліджень права. Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2006. 83 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/278/4/Metoduka_doslid_prava_2006.pdf.
16. Методика проведення фокус-груп: Методичні рекомендації для студентів спеціальності «журналістика» ВДПУ / Укладач: Лапшин С. А. Вінниця: ВДПУ, 2016. 28 с. URL: <https://vspu.edu.ua/faculty/histor/documents/pr7.pdf>.

17. Мармоза А. Т. Правова статистика: підручник. ЦУЛ, Київ, 2018. 591 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3fmb_finan/Teoriya-statystyky-Marmoza-A.T.pdf.

18. Павленчик А. О. Статистичне спостереження: лекція № 2 з навчальної дисципліни «Статистика» для студентів спеціальності 073 «Менеджмент». Львів: ЛДУФК імені Івана Боберського, 2020. 15 с. URL: https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/28042/1/%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A6%D0%86%D0%AF_%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%202.pdf.

19. Глосарій до плану статистичного спостереження. *Державна служба статистики України*. URL: <http://surl.li/ufizs> (дата звернення: 02.05.2024).

20. Виганайло С. М. Правова статистика: навч. посіб.; Сумс. Філ. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Суми: [Видав. дім «Ельдорадо»], 2019. 145 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/07528d65-b752-4b42-885c-092c8fe50a9a>.

REFERENCES:

1. Rybak, N. V. (2020). *Klasyfikatsiia kryteriiv otsiniuvannia efektyvnosti trudovoho zakonodavstva*. [Classification of criteria for evaluating the effectiveness of labor legislation]. *Prava liudyny v Ukraini: mynule, sohodennia, maibutnie*. 58–60. Retrieved from: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20201210/article/view/rybak/424 [in Ukrainian].

2. Kupina, L. F. (2017). *Vydy otsinky efektyvnosti norm trudovoho prava*. [Types of assessment of the effectiveness of labor law norms]. *Napriamy rozvytku nauky trudovoho prava ta prava sotsialnoho zabezpechennia: materialy VI Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoi 25-ricchuiu kafedry trudovoho ta hospodarskoho prava Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav (m. Kharkiv, 3 lystopada 2017)*. 221–223. Retrieved from: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/1819> [in Ukrainian].

3. Onishchenko, N.M., Zaichuk, O.V. (Ed.) (2008). *Teoriia derzhavy i prava*. Akademichnyi kurs. [Theory of the state and law. Academic course]. *Pidruchnyk*. 688. [in Ukrainian].

4. Kupina, L. F. (2019). *Teoretychni pidkhody do klasyfikatsii efektyvnosti norm trudovoho prava*. [Theoretical approaches to the classification of the effectiveness of labor law norms]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurytsprudentsiia*. № 38. 7–10. Retrieved from: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc38/3.pdf> [in Ukrainian].

5. Makarenko, L. O. (2016). *Sotsialni normy yak normatyvna systema kultury*. [Social norms as a normative system of culture]. *Efektyvnist norm prava: zbirnyk naukovykh prats VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 17 lystopada 2016*. 303–306. Retrieved from: <http://idpnan.org.ua/files/-1-efektyvnist-norm-prava.pdf> [in Ukrainian].

6. Vyshnovetska, S. V. (2016). *Efektyvnist norm trudovoho prava*. [Effectiveness of labor law norms]. *Efektyvnist norm prava: zbirnyk naukovykh prats VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 17 lystopada 2016*. 196–199. Retrieved from: <http://idpnan.org.ua/files/-1-efektyvnist-norm-prava.pdf> [in Ukrainian].

7. Matveeva, Yu. I. (2006). *Sotsialna efektyvnist pravovykh norm*. [Social effectiveness of legal norms]. *Naukovi zapysky. Tom 53. Yurydychni nauky*. 31–35. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/149247639.pdf> [in Ukrainian].

8. Starostiuk, A. V. (2007). *Zastosuvannia norm prava*. [Application of legal norms]. *Navchalnyi posibnyk*. 137. [in Ukrainian].

9. Rabinovych, P. M. (2007). *Osnovy zahalnoi teorii derzhavy i prava*. [Basics of the general theory of the state and law]. *Navchalnyi posibnyk*. 192. Retrieved from: https://lvivpravo.at.ua/_ld/3/312_.-2007-_____-2.pdf [in Ukrainian].

10. Melnyk, O. M. (2004). *Pravove rehuliuвання ta shliakhy pidvyshchennia yoho efektyvnosti*. [Legal regulation and ways to improve its effectiveness]. *Avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01*. 19. Retrieved from: <https://mydisser.com/files/78882653.doc> [in Ukrainian].

11. Afanasieva, M. (2010). *Teleolohichni ta tekhnolohichni kryterii efektyvnosti vyborchoho zakonodavstva*. [Teleological and technological criterion of effectiveness of electoral legislation]. *Visnyk TsVK. № 2 (19)*. 72–76. Retrieved from: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a4758569-311f-4ae8-a0dc-1c8781ce4cf0/content> [in Ukrainian].

12. Kupina, L. F. (2020). *Efektyvnist norm trudovoho prava: heneza ta suchasni pidkhody do rozuminnia*. [Effectiveness of labor law norms: genesis and modern approaches to understanding]. *Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal. № 3. Tom 2*. 24–27. Retrieved from: http://lsej.org.ua/3-2_2020/8.pdf [in Ukrainian].

13. Oliinyk, O. M. (2011). *Porivnialnyi analiz Kodeksa zakoniv pro pratsiu 1922 R. USSR TA RSFSR*. [Comparative analysis of the Labor Code of 1922 of the USSR and the RSFSR]. *Zbirnyk naukovykh prats. Serii «Istoriia ta heohrafiia» Vyp. 40*. 76–82. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/350874454_Porivnialnij_analiz_kodeksa_zakoniv_pro_pracu_1922_r_USRR_ta_RSFSR [in Ukrainian].

14. Kupina, L. F. (2018). *Metody vyznachennia efektyvnosti norm trudovoho prava*. [Methods of determining the effectiveness of labor law norms]. *Pravovi ta instytutsiini mekhanizmy zabezpechennia rozvytku Ukrainy v umovakh yevropeiskoi intehratsii: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Odesa, 18 travnia 2018 r.) U 2-kh t. T. 1*. 483–487. Retrieved from: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8a569ea8-d85e-403b-9656-4be045682ffd/content> [in

Ukrainian].

15. Metodyka sotsiologichnykh doslidzen prava. (2006). [Methodology of sociological studies of law]. Retrieved from: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/278/4/Metoduka_doslid_prava_2006.pdf [in Ukrainian].

16. Lapshyn, S.A. (Ed.) (2016). Metodyka provedennia fokus-hrup: Metodychni rekomendatsii dlia studentiv spetsialnosti «zhurnalistyka». [Methodology for conducting focus groups: methodological recommendations for students majoring in "journalism"]. Retrieved from: <https://vspu.edu.ua/faculty/histor/documents/pr7.pdf> [in Ukrainian].

17. Marmoza, A. T. (2018). Pravova statystyka. [Legal statistics]. Pidruchnyk. 591. Retrieved from: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3fmb_finan/Teoriya-statystyky-Marmoza-A.T.pdf [in Ukrainian].

18. Pavlenchuk, A. O. (2020). Statystychnе sposterezhennia: leksiia № 2 z navchalnoi dystsypliny «Statystyka» dlia studentiv spetsialnosti 073 «Menedzhment». [Statistical observation: lecture No. 2 on the academic discipline "Statistics" for students of the specialty 073 "Management"]. Retrieved from: https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/28042/1/%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A6%D0%86%D0%AF_%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%202.pdf [in Ukrainian].

19. Hlosarii do planu statystychnoho sposterezhennia. (2009). [Glossary to the plan of statistical observation]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from: <http://surl.li/ufizs> [in Ukrainian].

20. Vyhanaiilo, S. M. (2019). Pravova statystyka. [Legal statistics]. 145. Retrieved from: <https://dspace.univd.edu.ua/items/07528d65-b752-4b42-885c-092c8fe50a9a> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.05.2024

УДК 342.7

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-62-67

Parashchuk Volodymyr Ihorovych,
PhD student, Faculty of Law,
West Ukrainian National University
parashchukv@ukr.net
ORCID ID: 0009-0004-0570-6472

FEATURES OF SOCIAL STATUS AND PROCESSES OF REINTEGRATION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

The article investigates the peculiarities of the social status and reintegration processes of internally displaced persons (IDPs) in Ukraine amidst the Russo-Ukrainian war. It analyzes the demographic and socio-economic characteristics of IDPs, as well as the key needs and challenges they face. It is revealed that the main problems of IDPs include financial instability and insufficient housing availability. The positive aspects of the state policy towards IDPs are separately examined, including the active implementation of digitalization mechanisms through the "Diia" portal.

Survey results indicate a positive attitude of Ukrainians towards IDPs, creating favorable conditions for their integration into new communities.

The authors emphasize the necessity of developing comprehensive state programs to support the reintegration of IDPs, including the creation of new housing and ensuring stable employment. The importance of international cooperation in addressing IDP issues and the country's post-war recovery is highlighted. The article also discusses the prospects and challenges in the return of Ukrainian refugees who have migrated to EU countries and the need to create conditions for their repatriation. A comparative analysis was also applied to identify differences in the social status of internally displaced persons (IDPs) in various regions of Ukraine. It was found that IDPs often face problems integrating into new communities, particularly due to the lack of permanent housing, difficulties in finding employment, and limited access to social services and education. This creates a risk of social isolation and poverty. It has been established that many IDPs suffer from psychological trauma related to the violence and losses they have experienced. This complicates their adaptation and requires the provision of psychological support and rehabilitation programs. An assessment of state policy regarding support for IDPs revealed that despite significant government efforts, there are many problems in implementing assistance programs due to bureaucratic hurdles, insufficient funding, and a lack of coordination between different levels of government.

Key words: internally displaced persons, social status, reintegration, Russian-Ukrainian war, demographic situation, socioeconomic characteristics

Паращук В.І. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ ТА ПРОЦЕСИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У зв'язку з тривалим конфліктом на сході України, розпочатим в 2014 році, більшість з постраждалих громадян втратила свої домівки та була змушена шукати притулок у внутрішньому переселенні. Це призвело до значного числа